

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. X. De generibus judicialium controversiarum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

tet, quod sit genus causæ: quid in ea queratur: quæ profint, quæ noceant: deinde quid confirmandum sit, ac refellendum: tum quomodo narrandum. Expositio enim probationum est præparatio: nec esse utilis potest, nisi prius constiterit quid debeat de probatione promittere. Postremo intuendum quemadmodum iudex sit conciliandus. Neque enim nisi totis causæ partibus diligenter inspectis, scire possumus qualem nobis facere animum cognoscentis expediat, severum an mitem concitatum an remissum, adversum gratiæ, an obnoxium. Neque ideo tamen eos probaverim, qui scribendum quoque procemium novissime putant. ¹ Nam ut conferri materiam omnem oportet, & quid quoque ² loco sit opus, constare debet antequam dicere aut scribere ordiamur: ita incipiendum ab iis quæ prima sunt. Nam nec pingere quisquam aut fingere cœpit à pedibus: nec denique ars ulla consummatur ibi unde ordiendum est. Quid fiet alioqui, si spatium componendi orationem stylo, non fuerit? nonne nos hæc inversa consuetudo deceperit? Inspicienda igitur materia est quo præcipimus ordine, scribenda quo dicimus.

C A P. X.

De generibus judicialium controversiarum.

³ Cæterum causa omnis, in qua pars altera agentis est, ^{1 2} altera recusantis: aut unius rei controversia constat, aut plurium. ⁴ Illa simplex dicitur, hæc conjuncta. Una controversia est per se furti, per se adulterii. Plures aut ejusdem generis, ut in pecuniis repetundis: aut diversi, ut si quis sacrilegii

¹ Nam ut conferri, &c.] Per similitudinem probat ab exordio incipiendum. Idem.

² Loco.] Pith. omittit loco.

³ Cæterum causa omnis in qua.] Q. d. non simplex omnis causa, sed in qua, &c. Pithæus.

⁴ Illa simplex dicitur.] Causa simplex non potest plus habere uno statu principali, quanquam quæstionum plures habere status potest: causa conjuncta plures habet status causæ, qui seorsum iudicium subire possunt & litem constituere. Turneb.

sacrilegii simul & homicidii accusetur. Quod nunc in publicis judiciis non accidit, ¹ quoniam prætor certa lege sortitur: principum autem & senatus cognitionibus frequens est: & populi fuit. ² Privata quoque judicia sæpe unum judicem habere multis & ³ diversis formulis solent: nec aliæ species erunt, etiam si unus à duobus duntaxat eandem rem, atque ex eadem causa petet, aut duo ab uno, aut plures à pluribus. quod accidere ⁴ in hereditariis litibus interim scimus: quia quamvis in multis personis, causa tamen una est, nisi si conditio personarum quæstiones variaverit. Diversum his tertium genus, quod dicitur *comparativum*, ⁵ cujus rei tractatus in parte causæ frequens est: ut cum ⁶ apud centumviros post alia quæritur & hoc, *uter dignior hereditate sit.* Rarum est autem ut in foro judicia propter id solum constituentur, sicut *divinationes*, quæ fiunt de accusatore constituendo, ⁷ & nonnunquam inter delatores: *uter præmium meruerit.*

¹ *Quoniam prætor certa lege, &c.]* Judiciis publicis præsidebat Prætor, qui & *quæstor* dicebatur. solebat autem ductis ex urna sortibus, ordine causas cognoscere. Judicia porro publica secundum leges instituuntur, ac de maleficiis certa lege cognoscit Prætor, ut *lege Cornelia* de sicariis, *lege Julia* de repetundis. cum igitur maleficia una lege non continebantur, in cognitionem Prætoris simul non venient. *Idem.*

² *Privata quoque judicia.]* Judicia publica legibus instituebantur, *privata* actionibus, quarum certa erat formula: à qua qui aberraret, causa cadebat. hinc *formularii* dicuntur à Cic. *pragmatici* & *leguleii.* *Idem.*

³ *Diversis formulis.]* Index enim pecuniariæ causæ de actoris calumnia pronuntiare potest. *Pith.*

⁴ *In hered.]* Ubi est quæstio de hereditate, quamvis sint plures personæ, tamen una causa, nisi personæ causam variaverint, ut in themate de duobus legitimis & notho uno: & tunc non quæstio exit conjuncta, sed comparatio. *Turneb.*

⁵ *Cujus rei tractat.]* Quemadmodum enim nunquam solemus reum defendere per solam *deprecationem*, sed post defensionem veram tanquam ex abundantanti utimur *deprecatione*, ut Cicero *pro Milone*: Sic nunquam contingit ut causa judicialis seu privata tota sit posita in comparatione: tractamus tamen hanc in aliqua parte post alia multa. Jam in divinationibus nihil aliud esse videtur quam *comparatio.* est enim ea, a Sconio auctore, in qua quæritur non de factò per conjecturam, sed de futuro. sic dicta *divinatio*, quia iudices injurati sine tabulis aut testibus, sed solis argumentis decernunt, uter accusare debeat: ideoque oporteat illos divinare. *Idem.*

⁶ *Apud centumviros.]* Centumviri apud Romanos de causis minoribus iudicialibusque privatis cognoscebant, erantque divisi in quatuor basilicas. *Idem.*

⁷ *Et nonnunquam inter delatores.]* In quibusdam criminibus publicis, ut in *crimine majestatis* & *perduellionis*, delatoribus & iudicibus constituuntur præmia. *Idem.*

¹ *Adjece-*

meruerit. ¹ Adjecerunt cuidam numero *mutuam accusatio-*
nem, quæ ἀντιγοτηγεία vocatur: aliis videlicet succedere
hanc quoque comparativo generi existimantibus: cui simi-
lis erit petitionum invicem diversarum: quod accidit vel fre-
quentissime. ² Id si & ipsum vocari debet ἀντιγοτηγεία (nam
proprio caret nomine) duo erunt genera ejus: alterum, quo
litigatores idem crimen invicem intentant: alterum, quo
aliud atque aliud. Cui & petitionum conditio par est. Cum
apparuerit genus causæ, tum intuebimur, negeturne fa-
ctum quod intenditur, an defendatur, an alio nomine ap-
pellatur, an à genere actionis repellatur: unde sunt status.

¹ Adjecerunt quidam.] Præcepta ἀν-
τιγοτηγείας sunt apud Fab. lib. 7. cap.
de conjectura: ubi docet anticategoriam in

forum cadere non posse, sed tantum in
cognitionem principis. Idem.

² Id si ipsum.] Nostri reconventio-
nem appellant. Pitb.

C A P. XI.

*Quid sit questio, ratio, judicatio, continens, &
quatenus necessaria.*

HIS inventis, intuendum deinceps Hermagoræ vide- 13
tur quid sit *questio, ratio, judicatio, continens*, id est
συνέχρον, vel, ut alii vocant, *firmamentum*. ¹ *Questio* latius
intelligitur omnis de qua in utranque partem vel in plures
dici credibiliter potest. In judiciali autem materia duplici-
ter accipienda est: Altero modo, quo dicimus multas quæ-
stiones habere controversiam, quo etiam minores omnes
com-

Congerit quasdam opiniones eorum
qui *statum* à *judicatione* separabant,
ideoque in multas particulas præceptio-
nes præscindebant: demum suam appo-
nit sententiam, censetque *statum, ju-*
dicacionem, continens, eadem esse. nec
enim (ut antea diximus) *statum* in pri-
ma confitione ponit Fabius, sed in ea
questione quæ complectitur totam con-
troversiam. Turneb.

¹ *Questio* latius intelligitur.] *Questio*
generaliter accipitur & specialiter. *Ge-*
neraliter, ut quancunque probabilem
complectitur dubitationem: *specialiter*,
ut in causa judiciali. Caterum hæc quo-
que duplex est, *summa*, quæ controver-
siam continet, & principale litis pun-
ctum: est & *minor* questio levior, quæ
tamen ad summæ confirmationem per-
tinet. Idem.

R 3

I Quo